

and peculiar formulas that figuratively show the dramatic life circumstances of the famine of 1946–1947 are employed. It is worth noting that one-member sentences play the most productive role. For example, definite-personal sentences (particularly presented from the first person) indicate the presence of the narrator in the circumstances, and therefore their plausibility. Indefinite-personal sentences emphasize the mass repressive measures of the authorities against the Ukrainian population. One-member sentences – definite-personal and indefinite-personal – dominate in the narratives of older characters about the Holodomor of 1932–1933. Their function is similar to that performed by these types of sentences in the pictures of the main tense.

*Thus, the peculiarity of the syntax in the novel *Was I not a viburnum in the meadow?* written by V. Shkurupy is that the author used definite-personal and indefinite-personal sentences to bring the artistic reality closer to that experienced by the Ukrainians in the Holodomor of 1932–1933 and in 1946–1947.*

The obtained results undoubtedly have both theoretical and practical significance. In addition, the writer's works require further scientific research.

Key words: *story, syntax, one-member sentences, definite-personal sentences, indefinite-personal sentences.*

УДК 811.512.165'37

І. Л. Покровська
Г. Ю. Спотар-Аяр

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ МЕТИ В ГАГАУЗЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена дослідженню функціонально-семантичного поля мети в сучасній гагаузькій мові. Проаналізовано та класифіковано засоби реалізації семантичної категорії мети на морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях. Визначено мовні засоби реалізації семантичної категорії мети, здійснено аналіз ядра та периферії функціонально-семантичного поля. Встановлено стилістичні особливості функціонування граматичних конструкцій, які реалізують семантику мети, особливості їх використання у текстах сучасної гагаузької мови. Вперше класифіковано засоби реалізації семантики категорії мети відповідно до структурного принципу.

Ключові слова: *гагаузька мова, функціонально-семантичне поле мети, семантична категорія мети, підрядне речення мети, обставина мети.*

DOI 10.34079/2226-3055-2020-13-23-184-192

Друга половина ХХ століття характеризується розвитком функціонально-граматичних досліджень, у лінгвістичних середовищах спостерігається піднесення уваги до функціональної граматики як особливого типу досліджень, який базується на принципі синтезу напрямків аналізу «від семантики до форми» та «від функції до засобів» (Бондарко, 1987, с. 6; Вихованець, 1992, с. 199). У сучасних лінгвістичних студіях антропоцентричний підхід до функціональних досліджень є ключовим, оскільки він дає можливість подолати лакуни усталених підходів.

Ця наукова розвідка є першою спробою в тюркології дослідити семантичну категорію мети в гагаузькій мові з точки зору функціонального підходу, систематизувати

морфологічні, лексичні та синтаксичні засоби реалізації семантики мети. На сьогодні відсутні системні функціональні дослідження синтаксису гагаузької мови не тільки у вітчизняній, а й у тюркології взагалі, що **актуалізує** це дослідження. Дослідження гагаузької мови та літератури є одним з актуальних напрямків розвитку тюркології в Україні, що пов'язано із правом на самовизначення та розвиток мови та культури національної меншини нашої держави.

Метою цієї наукової розвідки є визначення структури та особливостей функціонально-семантичного поля мети (далі – ФСП) в сучасній гагаузькій мові.

Реалізація мети потребує вирішення таких **завдань**: встановлення парадигми засобів реалізації категорії мети та їх класифікація відповідно структурного принципу, аналіз мовних засобів, що належать до ядра та периферії поля, визначення семантико-структурних особливостей конструкцій зі значенням мети в гагаузькій мові, здійснення порівняльного аналізу конструкцій зі схожими за своїм функціоналом та структурною будовою конструкцій у турецькій мові з метою встановлення особливостей їхньої будови у порівнянні з іншими тюркськими мовами південно-західної групи.

Об'єктом дослідження виступає ФСП мети в гагаузькій мові та засоби реалізації його семантики.

Предметом дослідження виступають морфема, лексеми та синтаксичні мовні засоби, які входять до ФСП мети в гагаузькій мові, а також специфіка їхнього функціонування.

За своєю природою ФСП є системою різнорівневих засобів, які поєднані між собою спільними функціями для досягнення певної комунікативної мети. Слід зазначити, що до його складу можуть входити морфологічні, лексичні, синтаксичні та інші мовні засоби. З іншого боку, у межах одного ФСП можуть бути об'єднані різні функції, у результаті чого формується одна з особливостей поля – багатоаспектність. Цілісність ФСП зберігається за рахунок змісту, оскільки поле будується на основі певної семантичної категорії, при цьому поля, побудовані на одній і тій самій категорії, у різних мовах можуть суттєво відрізнятися (Бондарко, 1987, с. 12–13).

На думку О. В. Бондарка, з поняттям ФСП дуже тісно пов'язане поняття «семантична категорія». Семантичні категорії складають базу системного поділу семантичних функцій, вони ж є основними категоріальними ознаками, що виступають у певних варіантах в мовних значеннях, виражених різними засобами.

Особливістю ФСП є його структура. У його структурі традиційно виділяють центр і периферію, до центру належить парадигма засобів реалізації семантичної категорії з безпосереднім характером вираження значення і високою частотою функціонування з відповідною семантикою; до периферії – сукупність засобів вираження семантики з багатовекторним значенням, реалізацією відповідної семантики у певних комунікативних ситуаціях та нижчою частотою вживання.

Усі засоби вираження семантичної категорії мети в гагаузькій мові розподіляються на морфологічний, лексичний та синтаксичний рівні за своєю будовою. До морфологічного рівня вираження семантичної категорії мети в гагаузькій мові належить афікс *-sin*, інфінітив та давальний відмінок; до лексичних засобів – лексеми зі значенням «цілі та мети» – *amaç, maksat, neet*, післяйменники *için, deyni*; до синтаксичного рівня належать дієприслівникові та герундіальні конструкції, підрядні сполучникові та безсполучникові речення мети.

ФСП мети в гагаузькій мові є моноцентричним, складається з ядра та периферії. До ядра у першу чергу входять лексеми зі значенням мети та цілі, які безпосередньо реалізують семантику категорії та виявляють здатність вступати в синтаксичні зв'язки, виступати основою для утворення складних синтаксичних конструкцій з відповідним

значенням: *amaç* – «ціль», *maksat* – «ціль», «мета», *neet* – «намір», «ціль», «мета». Частотність функціонування цих лексем не є рівномірною: найчастіше вживається лексема *amaç*, у той час як використання лексичної одиниці *maksat* майже не спостерігається.

Ці лексеми формують ядро ФСП мети у сучасній гагаузькій мові: *Bu hak yok nasıl kullanılsın, eer sıkıştırma yapılırsa gerçekten politikaya baalı olmayan bir kabaat için yada Birleşmiş Milletler kurulun neetlerinä hem prinçiplerinä karşı gidän işlar için* (Universal Declaration of Human Rights – Gagauz, 2009). – *Яким чином це право має бути використаним, якщо буде складний стан або для провини, яка насправді жодним чином не пов'язана з політикою, або для дії, що суперечать меті та принципам Організації Об'єднаних Націй.*

Схожа ситуація спостерігається і в близькій до гагаузької – турецькій мові, у якій до складу ФСП мети входять лексеми *amaç* – «ціль», *niyet* – «намір» (Сорокін, 2012, с. 89). І в гагаузькій, і в турецькій мовах вони є продуктивними з точки зору синтаксичної сполучуваності й часто використовуються у поєднанні з іменниками, усіченими інфінітивами тощо: *MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı, varlık yönetim şirketlerinin kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir* (Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları hakkında Yönetmenlik, 2006). – *СТАТТЯ 1 – (1) Ціллю цієї інструкції є впорядкування методів та принципів, пов'язаних зі створенням та діяльністю компаній з управління активами.*

Відтак, лексеми, які у гагаузькій та турецькій мовах входять до ядра ФСП мети, мають таке походження: в етимологічному словнику турецької мови зазначено, що ймовірно лексема *amaç* походить від давньотюркського дієслова *um-* у значенні *націлюватись* із додаванням афіксу *aç* (Kelime Kökeni, Kelimesinin Anlamı – Etimoloji, 2020). У сучасній турецькій мові лексема *amaç* використовується у номінативах *amaç edinmek* (*націлитись*), *amaç gütmek* (*йти до мети*). Лексема *neet* (тур. *niyet*) арабського походження: утворена від кореня *nwy*, *niyu* نوى має значення *план, намір* (Kelime Kökeni, Kelimesinin Anlamı – Etimoloji, 2020).

Реалізація семантики мети морфологічними засобами в реченні найчастіше відбувається у формі обставини мети, яка в гагаузькій мові виражається двома способами: інфінітивом або додатком у давальному відмінку (Покровская, 1978, с. 38): *DK sayêr, anı kuvetlär läüzim savaşınnar yarpaа hepsini, aniki zakonnar diişimneri, istenän yukarda anılan zakonnan (angıları läüzimdi tamannansın 3 ay içindä, 04.12.01 y. kadar), kabledilsinnär oyalanmaksız* (Council of Europe, 2003, с. 7). – *КО вважає, що сили мають захищати, щоб виконати усе це, а саме зміни в законах, за допомогою закону, про який йшлося раніше, який вимагається (ті, які потрібно доопрацювати протягом 3 місяців, до 4.12.01 р.), та щоб вони були прийняті без зволікань.*

Слід зауважити, що відмінністю гагаузького синтаксису від інших тюркських мов південно-західної групи, є синтаксична позиція обставини. Обставина цілі завжди стоїть після присудка, найчастіше в кінці речення (Покровская, 1999, с. 57).

Крім того, до ядра ФСП мети в гагаузькій мові відносяться сполучне слово *deyni* та післяйменник *için*. Післяйменник *için* вживається в усіх тюркських мовах огузької групи та є одним із найдавніших післяйменників. За Н. Озканом, *için* в гагаузькій мові походить від іменника *uç* у значенні «причина» у поєднанні з афіксом орудного відмінка *-un*, тобто у вигляді *uçun*, голосні в якому стали згодом вузькими (Özkan, 1996, с.194). Цей післяйменник функціонує у поєднанні з будь-якою частиною мови й виражає значення «для, задля» (Покровская, 1964, с. 166–167), так само він може вживатись у поєднанні з фінітними та нефінітними формами дієслова: *Haklarını hem serbestliklerini gerçekleştirärkän herbir insana sade ölä sınırlama yapılabilir, angısı kanona göre*

uygulanmış saade neetlän gerçeleştirmää aalemin haklarının hem serbestliklerinin tanınmasını hem saygılanmasını hem da demokratik toplumunda dooru moral isteklerinä, cümlä düzeninä hem cümlä yaşamak bolluuna uygun olması için (Universal Declaration of Human Rights – Gagauz, 2009). – Під час реалізації своїх прав та свобод кожна людина може підпадати під такі обмеження, що регламентуються законом з метою забезпечення належного визнання та поваги до прав та свобод інших людей та задоволення справедливих вимог моралі, суспільного порядку та загального благополуччя в демократичному суспільстві.

У сучасній гагаузькій мові спостерігається функціонування інфінітивної конструкції у вигляді *-mak için*, яка виконує синтаксичну роль обставини мети: *Lingvistica bazasında diskriminatiya için hem “dillär işleminä” engel etmek için Moldova topraklarında ceza – daava izlemesi hem sanktiya* (Council of Europe, 2003, с. 7). – Для дискримінації на лінгвістичній основі, щоб перешкоджати «використанню мов» на території Молдови відкриваються провадження і впроваджуються санкції.

На думку Л. А. Покровської, *deyni* є одночасно і сполучником, і сполучним словом, яке реалізує семантику «щоб» та походить від дієприкметникової або дієприслівникової форми тюркського дієслова *de-* казати (Покровская, 1978, с. 156). Щодо етимології цієї лексеми Н. Озкан висловлює схожу думку: цей післяйменник має спільне походження з післяйменником *tiyin* в давньотюркській мові та походить від кореня *-de*, до якого додався дієприслівниковий афікс *-u*, та афікс орудного відмінка *-n* (Покровская, 1978, с. 156; Özkan, 1996, с. 194). Дослідниця синтаксису гагаузької мови А. Менц стверджує, що *deyni* є герундіальною формою тюркського дієслова *de-* «казати» (Menz, 1999, с. 102).

Лексема *deyni* є поліфункціональною, вона вживається у поєднанні з іменниками, займенниками, інфінітивами, усіченими інфінітивами, субстантивованими прикметниками та дієприкметниками тощо. У гагаузькій мові семантика мети виконання дії часто реалізується інфінітивом, при цьому інфінітив може посилюватись сполучниковим словом *deyni* (Покровская, 1978, с. 38): *Herbir insanın var hakkı kurmaa profesyonel birlikleri hem girmää profesyonel birliklerinä kendi intereslerini korumaa deyni* (Universal Declaration of Human Rights – Gagauz, 2009). – У кожної людини є право на заснування професійних спілок та вступ у професійні спілки для того, щоб захищати свої інтереси.

Слід зазначити, що вираження значення мети в реченні виражається не лише за допомогою додатка у давальному відмінку, додаток може посилюватись сполучниковим словом *deyni* (Покровская, 1978, с. 38): *DK sayêr, ani Moldova kuvetleri lââzım kursunnar BYO-nın serbestliinä deyni hepsi lââzımni şartları, bakmayarak dilinä, vereräk onnara kolaylık milletlârarası annaşmasında pozitif rolü oynamaa* (Council of Europe, 2003, с. 18). – КО вважає, що силам Молдови необхідно створити для свободи засобів масової інформації усі необхідні умови, незважаючи на мову їх спілкування, забезпечуючи їм підтримку для того, щоб вони відігравали позитивну роль у міжнаціональному спілкуванні.

Відтак, лексема *deyni* є одним із найпоширеніших мовних засобів вираження мети в сучасній гагаузькій мові і входить до ядра функціонально семантичного поля.

На синтаксичному рівні семантична категорія мети реалізується парадигмою синтаксичних конструкцій, частина з яких відноситься до ядра, частина – до периферії ФСП, найпоширенішим з яких є складнопідрядні речення з підрядним мети.

Підрядне речення мети в гагаузькій мові вводиться сполучниками: *ani, ki, aniki, deyni* (Baboglu and Baboglu, 1999, с. 310).

Підрядні речення зі сполучним словом *deyni*. У синтаксичній ролі сполучника *deyni* може реалізувати значення «для», «для того, щоб», «з метою» і поєднуватись

з різними частинами мови. Слід підкреслити, що у гагаузькій мові на відміну від турецької та азербайджанської післяйменник може функціонувати у різних синтаксичних позиціях: препозиції, постпозиції, інтерпозиції (Гайдаржи, 1981, с. 81). Натомість у турецькій мові конструкції, які реалізують значення мети, вживаються у препозиції по відношенню до предикативу (Гузев, 2006, с. 60–61; Погуляева, 2019, с. 162). Така ситуація, на думку дослідників, склалась через вплив слов'янських мов на гагаузьку. (Özakdağ, 2014, p. 79). Постпозиція підрядного речення зі сполучником *deyni* може бути елементом послідовного підрядного зв'язку (Гайдаржи, 1981, с. 81): *ÇK tamannanması konusunda DK sayêr, ani Moldova uaptı helal çalışmalar, ani kurmaa zakonnu hem institutional temelini milli azınnıkları korumaa deyni* (Council of Europe, 2003). – *З приводу завершення обговорення Женевської Конвенції ОК вважає, що Молдова зробила переконливі кроки задля захисту закону та впровадження інституційних основ з метою захисту національних меншин.*

Препозиція підрядного речення зі сполучником *deyni*. У такому реченні підрядна частина виражає умову виконання дії головного речення та зв'язок між компонентами у цьому випадку є більш міцним (підрядне речення виражає ціль, а головне умову її досягнення) (Гайдаржи, 1981, с. 82): *Milletlârarası dialogu korumaa deyni, önemlidir esaba almaa moldovan çokluun hem hepsi MA-in hak intereslerini.* – *Для встановлення міжнаціонального діалогу важливим є взяття до уваги інтереси як національної більшості молдаван, так і національних меншин.*

Зазвичай присудок підрядного речення стоїть в банально-спонукальному стані, та рідше (можливо, під впливом російського синтаксису) у неозначеній формі дієслова. Препозиції та постпозиції сполучник *deyni* може дублюватись сполучниками *ani* та *ki* (Гайдаржи, 1981, с. 82): *DK sayêr, ani onnarı azaltmak için hem bu sferada dil sabursuzluu olmasın deyni, lââzım balanslı davranış* (Council of Europe, 2003). – *ОК вважає, що потрібно діяти збалансовано, щоб зменшити кількість таких явищ та уникнути мовного конфлікту у цій сфері.*

Таким чином, синтаксичною особливістю будови підрядних речень мети в гагаузькій мові можна вважати те, що на відміну від інших тюркських мов західної групи, зокрема турецької мови, підрядне речення може стояти в препозиції, у середині речення і в постпозиції. При цьому стилістично нейтральною вважаються препозиція та постпозиція (Гайдаржи, 1981, с. 81).

Слід зазначити, що семантика сполучника не обмежується виключно реалізацією значення мети. Зокрема, у деяких випадках він реалізує значення причинно-наслідкового зв'язку: *Bu zakon rus dilinâ kolaylık verecek deyni, DK sayêr, ani tamannayarak onu hem başka normaları, Moldova kuvetleri lââzım saalasınnar belli koruma hepsi MA-in kişilerinâ, onnarın dillerinâ hem kulturasına, ayrıca en zor durumda kalan hem en az sayılı azınnıkları* (Council of Europe, 2003). – **Через те, що цей закон надасть пом'якшення для російської мови, ОК вважає, що приймаючи його та інші норми, уряд Молдови має надати певний захист усім національним меншинам, їх мовам та культурам, особливо малочисленим національним меншинам у найскрутнішому становищі.**

У гагаузькій мові у підрядних реченнях мети крім сполучника *deyni* функціонує сполучник *ani*: у випадку якщо присудок підрядного речення стоїть у банально-спонукальному стані, такі речення реалізуються значення цілі (Гайдаржи, 1981, с. 24). Підрядні речення зі сполучником *ani* реалізують семантику мети виконання дії аналітичним шляхом, у деяких випадках у підрядних реченнях використовується співвідносні словосполучення *o zorunnan, o neetnan* (з тією метою): *Bilerim, ani tüm gücünüzü koyarsanız ona, ani bütün dünnedâ daymaların daymalarında Türkiyenin adı hem işi*

saygıylan tanınsın hem bilinsin (Ana Sözü!, 2014). – *Знаю, що ви використовуєте всі сили, щоб до кінця днів ім'я Туреччини та її справи знали та шанували у всьому світі.*

Крім сполучника *anı*, семантику мети в підрядних реченнях реалізується за допомогою сполучника *aniki*, який належить до складних сполучників, утворених поєднанням *anı+ki* (Гайдаржи, 1981, с. 42): *DK stimulat eder moldovan kuvetlerini ileri dooru yapmaa denemeleri, aniki iileştirmää bu durumu, ayrıca yapmaa çalışmaları, anguları nişanni milli programada, kabledilän 2001 y. Fevralda* (Council of Europe, 2003). – *ОК стимулює владу Молдови для здійснення подальших спроб, щоб покращити цей стан, крім того, здійснювати заходи, які вказані у національній програмі, прийнятій у лютому 2001 року.*

Слід зазначити, що основною особливістю підрядних речень мети зі сполучником *aniki* є функціонування предикативу у бажальному стані.

Як і в турецькій мові, у гагаузькій мові підрядні речення зі сполучником *ki* у деяких випадках реалізують значення мети, у таких реченнях присудок підрядного речення виражений дієсловом у наказовому способі: *Senin Angelini korucuu yolla bana, ki örtsün hem göz etsin beni herbir fânalıktan, zerä Sän sin bizim canlarımızın hem güüdelerimizin* (Kisa dua kitabı gagauzca, n.d.). – *Пришли до мене свого Ангела, щоб заступився за мене, щоб захистив від усіляких бід, так як спасіння наше у Тебе.*

Серед засобів реалізації функціонально семантичного поля мети в гагаузькій мові є підрядні речення мети із сполучником *sansın*. Як стверджує Г. А. Гайдарджи, такі речення можуть у деяких випадках реалізувати семантику вірогідної цілі, оцінювання якої відбувається у підрядному реченні (Гайдаржи, 1981, с. 72). Крім того, у деяких випадках підрядне речення вводиться без сполучника (Baboglu and Baboglu, 1999, с. 310). Б. Хюнерлі зазначає, що на початку таких речень функціонує частка *tâ*, присудок стоїть у наказовому способі (Hünerli, 2012, с. 898). *Onuştan şimdi Kişinev da isteer sansın laflan, Komrat ta isteer yapmaa ölä, ani* “Gagauziya (Gagauz Yeri) özel hak statusu için” *zakonu işlesin* (Ana Sözü!, 2014). – *Відтак, Кишинів і прагне на словах, натомість Комрад хоче зробити так, щоб закон про особливий юридичний статус «Гагаузії» почав діяти.*

Отже, до складу функціонально-семантичного поля мети в сучасній гагаузькій мові входить парадигма морфологічних, лексичних та синтаксичних засобів реалізації. До центра поля входять лексеми *amaç, maksat, neet*, сполучники *için* та *deyni*, до периферії сполучники *anı, aniki, ki*, безособові підрядні речення. Підрядні речення мети в гагаузькій мові у порівнянні з аналогічними синтаксичними конструкціями південно-західних тюркських мов мають свої особливості, зокрема, синтаксична позиція підрядного речення може варіюватись. Така ситуація виникла внаслідок того, що гагаузька мова протягом тривалого часу знаходилась під впливом слов'янських мов.

Перспективи подальших досліджень. Подальші функціональні дослідження сучасної гагаузької мови дозволять зробити цінні висновки не тільки з точки зору систематизації знань про синтаксичний ресурс цієї мови і визначення значення граматичних структур, але й надасть можливість зробити цінні висновки щодо впливу індоєвропейських мов на гагаузьку мову, зокрема, продовження наукових розвідок у царині гагаузької мови дозволять проаналізувати процес впливу мов різних мовних груп у діахронічній площині.

Бібліографічний список

Бондарко, А. В., ред., 1987. *Теория функциональной грамматики: Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис.* Ленинград : Наука.

- Вихованець, І. Р., 1992. *Нариси з функціонального синтаксису української мови*. Київ: Наукова думка.
- Гайдаржи, Г. А., 1981. *Гагаузский синтаксис. Придаточные предложения союзного подчинения*. Кишинев : Штиинца.
- Гузев, В. Г., 2006. Опыт разработки теоретических основ описания тюркского функционального синтаксиса. *Востоковедение : Филологические исследования*, 27, с. 40–63.
- Погуляева, Е. В., 2019. Особенности гагаузского языка и его отличия от других тюркских языков (в сравнении с турецким). *Гуманитарные и социальные науки*, 5, с. 155–168. DOI: 10.23683/2070-1403-2019-76-5-155-168
- Покровская, Л. А., 1964. *Грамматика гагаузского языка, Фонетика и морфология*. Москва : Наука.
- Покровская, Л. А., 1978. *Синтаксис гагаузского языка в сравнительном освещении*. Москва : Наука.
- Покровская, Л. А., 1999. *Синтаксис современного гагаузского языка (предложение)*. Санкт-Петербург, Комрат : Комратский государственный университет.
- Сорокін, С. В., 2012. Функціонально-семантичне поле мети в сучасній турецькій мові. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*, 25, с. 88–94.
- Ana Sözü!*, 2014. [онлайн] 15-16(620-611). Доступно за : <http://anasozu.com/wp-content/uploads/2014/05/15-16_2014.pdf> (Дата звернення: 15.07.2020).
- Baboglu, N. I. and Baboglu, I. I., 1999. *Gagauzçanın gramatikası : Fonetika, leksika, morfolojiya, sintaksis*. Chisinau : Stiinta.
- Council of Europe, 2003. *Danışma Komitesinin milli azınlıkları korumak ujurunda Çerçevä Konvenşiyasının raportu*. [онлайн] Доступно за : <<https://rm.coe.int/168008be71>> (Дата звернення 29.10.2020).
- Hünerli, B., 2012. *Oğuz Grubu Türk lehçelerinde zarf-füller*. Ph.D. thesis. Trakya Üniversitesi. *Kelime Kökeni, Kelimesinin Anlamı – Etimoloji*, 2020. Доступно за : <<https://www.etimolojiturkce.com/arama/>> (Дата звернення 29.10.2020)
- Kisa dua kitabı gagauzca, n.d. *Ζωοδόχου Πηγής*. [online]. Доступно за : <http://www.pigizois.gr/moldavia/KISA_DUA_KITABI_GAGAUZCA2.pdf> (Дата звернення 29.10.2020)
- Menz, A., 1999. *Gagausische Syntax : Eine Studie zum kontaktinduzierten Sprachwandel*. Harrassowitz : Wiesbaden.
- Özakdağ, N., 2014. Gagauzcanın söz diziminde komşu dillerin etkisi. *Tehlikedeki Diller Dergisi*, 3 (3), pp. 71–84.
- Özkan, N., 1996. *Gagavuz Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Universal Declaration of Human Rights – Gagauz, 2009. *Unicode*. [онлайн] Доступно за : <https://unicode.org/udhr/d/udhr_gag.html> (Дата звернення 29.10.2020).
- Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları hakkında, 2006. *T. C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi. Mevzuat Bilgi Sisteminin*. [онлайн] Доступно за : <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10744&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Дата звернення 29.10.2020)

References

- Ana Sözü!*, 2014. [online] 15-16(620-611). Available at : <http://anasozu.com/wp-content/uploads/2014/05/15-16_2014.pdf> (Accessed 15.07.2020). (in Gagauz)

- Baboglu, N. I. and Baboglu, I. I., 1999. *Gagauzçanın gramatikasi : Fonetika, leksika, morfologiya, sintaksis [Gramatics of the Gagauzçan : Phonetic, lexicon, morphologiya, syntaxis]*. Chisinau : Stiinta. (in Gagauz)
- Bondarko, A. V., red., 1987. *Teoryia funktsyonalnoi hrammatyky : Vvedeniye. Aspektualnost. Vremennaia lokalyzovannost. Taksys [Theory of functional grammar : Introduction. Aspectuality. Temporary locality. Taxis]*. Lenynhrad : Nauka. (in Russian).
- Council of Europe, 2003. *Danışma Komitetinin milli azınnıkları korumak uurunda Çerçevä Konvenşiyasının raportu [Report of the Framework Convention on the protection of national minorities of the Advisory Committee]*. [online] Available at : <<https://rm.coe.int/168008be71>> (Accessed 29.10.2020).
- Guzev, V. G., 2006. Opyt razrabotki teoreticheskikh osnov opisaniya tyurkskogo funktsionalnogo sintaksisa [Experience in developing the theoretical foundations for describing the Turkic functional syntax]. *Vostokovedeniye : Fylolohycheskiye issledovaniya*, 27, pp. 40–63. (in Russian).
- Haidarzhy, H. A., 1981. *Gagauzskiy sintaksis. Pridatochnye predlozheniya soyuznogo podchineniya. [Gagauz Syntacsis. Clauses of subordination with conjunction]*. Kyshynev : Shtyynsa. (in Russian).
- Hünerli, B., 2012. *Oğuz Grubu Türk lehçelerinde zarf-füller [Adverb-verbs in Oguz Group Turkish dialects]*. Ph.D. thesis. Trakya University. (in Turkish).
- Kelime Kökeni, Kelimesinin Anlamı – Etimoloji*, 2020. [online] Available at : <<https://www.etimolojiturkce.com/arama/>> (Accessed 29.10.2020).
- Kisa dua kitabi gagauzca, n.d. *Ζωοδόχου Πηγής*. [online] Available at : <http://www.pigizois.gr/moldavia/KISA_DUA_KITABI_GAGAUZCA2.pdf> (Accessed 29.10.2020).
- Menz, A., 1999. *Gagausische Syntax : Eine Studie zum kontaktinduzierten Sprachwandel*. Harrassowitz : Wiesbaden. (in German).
- Özakdağ, N., 2014. Gagauzcanın söz diziminde komşu dillerin etkisi [Influence of the neighbouring languages on the syntax of the gagauz language]. *Tehlikedeki Diller Dergisi [Journal of Endangered Languages]*, 3 (3), pp. 71–84. (in Gagauz).
- Özkan, N., 1996. *Gagavuz Türkçesi Grameri [Grammar of Gagauz Turkish]*. Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları. (in Turkish).
- Pogulyaeva, Ye. V., 2019. Osobennosti gagauzskogo yazyka i ego otlichiya ot drugikh tyurkskikh yazikov (v sravnenii s turetskim) [Peculiarities of the Gagauz language and its differences from other Turkic languages (in comparison to Turkish)]. *The Humanities and Social Sciences*, 5, pp. 155–168. DOI : 10.23683/2070-1403-2019-76-5-155-168 (in Russian).
- Pokrovskaya, L. A., 1964. *Grammatika gagauzskogo yazyka, Fonetika i morfologiya [Grammar of Gagauz language. Phonetics and morphology]*. Moscow : Nauka. (in Russian).
- Pokrovskaya, L. A., 1978. *Sintaksis gagauzskogo yazyka v sravnitelnom osveshchenii [The syntax of the Gagauz language in comparative approach]*. Moscow : Nauka. (in Russian).
- Pokrovskaya, L. A., 1999. *Sintaksis sovremennogo gagauzskogo yazyka (predlozhenie) [The syntax of the Gagauz language (sentence)]*. Sankt-Petersburg, Komrat : Comrat State University. (in Russian).
- Sorokin, S. V., 2012. Funktsionalno-semantychne pole mety v suchasni turetskii movi [Functional-semantic field of the goal in modern Turkish]. *Scientific Bulletin of the UNESCO Department of Kyiv National Linguistic University : Philology, Pedagogy, Psychology*, 25, pp. 88–94. (in Ukrainian).

- Universal Declaration of Human Rights – Gagauz, 2009. *Unicode*. [online] Available at : <https://unicode.org/udhr/d/udhr_gag.html> (Accessed 29.10.2020)
- Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları hakkında, 2006. T. C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi. *Mevzuat Bilgi Sisteminin [T. R. Presidential Complex. Legislation Information System]* [online] Available at : <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10744&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>> (Accessed 29.10.2020)
- Vykhovanets, I. R., 1992. *Narysy z funktsionalnoho syntaksysu ukrainskoi movy [Essays on functional syntax of the Ukrainian language]*. Kyiv : Naukova dumka. (in Ukrainian).
Стаття надійшла до редакції 26.10.2020.

I. Pokrovska
G. Spotar-Ayar

FUNCTIONAL SEMANTIC FIELD OF AIM IN GAGAVUZ LANGUAGE

Modern studies in linguistics are based on functional approach that gives an opportunity to overcome some classic understandings of a language nature. Theory of functionalism is based on dual-track analyse of grammatical structures such as from function to way of semantically expression and from expression to function. Any field has a structure which consists of the core and the periphery. As a rule the core is formed by lexical, morphological and syntactical means that are the most specialized to express meanings of a semantic category and are systematically used.

This article deals with the way of expression of the semantic category of aim in modern Gagauz language. The functional-semantic field of aim in modern Gagauz language consists of the core and the periphery. The core of the field of aim consists of lexemes that express semantic of aim and purpose such as “neet”, “amaç”. These lexemes are used not only in Gagauz language but also in Turkish and in both languages are functioning either as separate verbs or as a part of construction with the meaning of purpose. The semantic of aim is expressed on morphological, lexical and syntactical level. On morphological level it is represented by –sin morpheme. Also, the meaning of aim or purpose is expressed by using verb with dative case.

On lexical level the semantic of aim is expressed by words with meaning of aim, goal, purpose. As a rule in Turkic languages these lexemes are used to form syntactical constructions with semantic meaning of purpose, such as deyni. Nowadays deyni is the most frequently used lexeme with the meaning of purpose. The article describes several scientific opinions about the origin of deyni, which is used only in Gagauz language. On syntactic level the semantic of aim is expressed by the means of lexemes ani, aniki which are used both in syntactic constructions an compound sentences. The specific feature of sentences that express the meaning of aim in Gaguz language is that syntagma with the meaning of aim and purpose can be used either in preposition or postposition, while in Turkish it can be used in preposition only.

In some cases the semantic of aim can be expressed by syntactic means without using special lexemes. In such cases predicate is used in imperative form. Also, sometimes such type of sentences has auxiliary lexeme tâ.

Sentences that express the semantic of aim in Gagauz language have some particularities in compare with same constructions in western Turkic languages, for example Turkish. Due to the influence of Slavic syntax for a long period of time constructions with semantic of aim may have different position in sentence, while in other Turkic languages they are in preposition.

Key words: *functional-semantic field, aim, the core, the periphery, the semantic category of aim, deyni, ani, aniki.*